

RENOM, Mercè (ed.). *Proveir Barcelona. El municipi i l'alimentació de la ciutat, 1329-1930*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona – Museu d'Història de Barcelona – Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2016. Col·lecció Pòsits, 11. 432 pàgs. [17 x 25].

El llibre presenta els resultats d'unes jornades sobre el proveïment alimentari de Barcelona que tenien com a objectiu principal proporcionar perspectiva històrica i també alimentària a l'aprovisionament. El llibre tracta tres grans qüestions: per una banda, posar de relleu les dinàmiques de la institucionalització i de l'evolució del mercat a Barcelona, especialment durant els segles baix medievals; d'altra banda, destacar les alteracions d'aquests espais en moments en què l'ens municipal havia perdut l'autoritat reguladora; i finalment explicar els canvis produïts en l'aprovisionament durant la liberalització del mercat al segle XIX. D'aquestes qüestions en deriva l'estructura de l'obra en tres apartats.

Al primer bloc, Pere BENITO aborda la problemàtica de proveir Barcelona durant les crisis de subsistència i el procés d'institucionalització del mercat barceloní amb el progressiu traspàs de l'aprovisionament des de la monarquia i els senyors jurisdiccionals cap a les corporacions locals. En aquest context, Joan J. BUSQUETA presenta el cas particular de la família Sant Climent, la qual va controlar les vies de provisió de cereals cap a Barcelona entre mitjans del segle XIII fins a mitjan segle XIV. Un control que també implicava una aplicació fiscal determinada, tal i com exposa Pere VERDÉS, amb les imposicions indirectes del control d'espais comercials, l'ús de pesos i mesures o el monopoli sobre determinats productes alimentaris, com ara el blat, el vi o la carn. Pol SERRAHIMA i Luis R. CORTEGUERA contribueixen a copsar la fiscalització i la lectura política del control fiscal del mercat. Posteriorment es presenten un seguit de treballs sobre proveïment de productes alimentaris bàsics a la Barcelona baix medieval, com ara el dels cereals (Juanjo CÁCERES), el pa (Antoni RIERA) o el vi i la seva distribució a les tavernes municipals (Manuel SÁNCHEZ). Ramon A. BANEGAS i Josep M. BRIGUÉ presenten l'aprovisionament de carn a través dels carnisers i dels homes de negoci i el model organitzatiu de les pastures del terme i territori de Barcelona. En tant que ciutat costanera, el peix és present al mercat barceloní, i tant Mireia COMES, conjuntament amb Teresa VINYOLES, com Francesc VALLS aborden el proveïment de peix fresc a la ciutat i el bacallà en conserva provinent de l'Atlàntic, aportant un dimensió atlàntica a l'aprovisionament de Barcelona. Mikel SOBERÓN contribueix a aquesta visió marítima presentant l'organització de la confraria de Sant Pere dels pescadors de la ciutat i les relacions difícils amb el Consell de Cent, ocasionades especialment pels llocs de venda del peix fresc. Clouen aquest bloc novament Mireia COMES i Teresa VINYOLES amb una aproximació als llocs de venda a la ciutat de productes d'horta i de volateria.

La segona part del llibre està dedicada al procés de pèrdua d'autoritat reguladora per part del consistori barceloní en favor de l'administració reial. La derrota de 1714 va

significar una reformulació de les maneres d'organitzar el proveïment alimentari de Barcelona, supeditada ara a les autoritats borbòniques. Els dos textos que formen aquesta part aborden l'aprovisionament del pa però amb diferents accents: Marina LÓPEZ fa una aproximació institucional, amb els efectes de la repressió i la reorganització del mercat, mentre que Gaspar FELIU aporta una perspectiva econòmica.

Finalment, al tercer bloc Joan TAFALLA presenta els debats teòrics produïts a la França de finals del segle XVIII ocasionats pel progressiu ascens de l'economia de mercat en detriment de l'economia moral anterior explicada per E. P. Thompson amb els anomenats *preus justos*. Les aportacions de Ramon ARNABAT, de Joan FUSTER i de Marició JANUÉ, per exemple, permeten observar l'evolució de les polítiques municipals de proveïment dins el marc de l'incipient Estat liberal, cada cop més centralitzat. Una transformació que no només va tenir efectes en l'economia, sinó també en el marc jurídic que les regula, com posa de relleu el treball conjunt de Montserrat BAJET i d'Elena ROSSELLÓ a través de l'estudi de cas del mercat de la Boqueria. Mercè RENOM i Joaquim M. PUIGVERT reprenen el fet de la regulació municipal i el control sanitari per presentar casos d'estudi concrets, com ara la construcció d'edificis de mercats durant la segona meitat del segle XIX i el seguiment sanitari. Una situació que, com explica Montserrat MILLER, va donar lloc a una progressiva complexitat de les relacions entre els proveïdors, els venedors i els botiguers, essent cada vegada més necessari un replantejament de l'organització dels mercats municipals. Clouen aquest apartat un seguit de treballs sobre l'evolució del consum i del proveïment de carn i la distribució de carnisseries a la ciutat (Manuel GUÀRDIA, Jose Luís OYÓN i Nadia FAVA), de la farina a través del ferrocarril (Pere PASCUAL) i de la llet (Ismael HERNÁNDEZ i Josep PUJOL). D'altra banda també són rellevants les aportacions sobre els hàbits alimentaris de diferents classes socials: Ivan MIRÓ pels sectors populars, Xavier CUSSÓ pels obrers industrials, Cristina BORDERÍAS per les dones obreres i Francesc MUÑOZ i Roser NICOLAU per la població infantil.

En definitiva, el llibre recull un conjunt d'aportacions rellevants sobre el proveïment de la ciutat de Barcelona, aportant una visió cronològica ample que permet observar les continuïtats i els canvis al llarg de sis segles. Ara bé, calen encara estudis que omplin els buits que falten. En aquest sentit, són necessaris més aportacions des de la història moderna que permetin observar una evolució molt més acurada cap al sorgiment de l'economia liberal, així com analitzar el proveïment i les xarxes mercantils durant el segle XVII, coincidint amb els moments de crisi generalitzada. Uns estudis que posin de manifest la importància del mercat barceloní en el paper d'articulador territorial i d'eix de la redistribució de productes manufacturats. Finalment, un aspecte rellevant de l'obra és l'alta qualitat de les fotografies i representacions, així com del valor de les gràfiques i dels mapes, que permeten mantenir sempre una relació visual i intel·lectual amb el tema d'estudi.

ISAAC GARCÍA-OSÉS
(Historia Moderna, Universitat de
Barcelona)

Traducción de la reseña anterior:

El libro presenta los resultados de unas jornadas sobre la provisión alimentaria de Barcelona que tenían como objetivo principal proporcionar perspectiva histórica y también alimentaria al aprovisionamiento. El libro trata tres grandes cuestiones: por un lado, poner de relieve las dinámicas de la institucionalización y de la evolución del mercado en Barcelona, especialmente durante los siglos bajo medievales; por otro, destacar las alteraciones de estos espacios en momentos en que el ente municipal había perdido la autoridad reguladora; y finalmente explicar los cambios producidos en el aprovisionamiento durante la liberalización del mercado en el siglo XIX. De estas cuestiones se deriva la estructura de la obra en tres apartados.

En el primer bloque, Pere BENITO aborda la problemática de proveer Barcelona durante las crisis de subsistencia y el proceso de institucionalización del mercado barcelonés con el progresivo traspaso del aprovisionamiento desde la monarquía y los señores jurisdiccionales a las corporaciones locales. En este contexto, Joan J. BUSQUETA presenta el caso particular de la familia Sant Climent, la cual controló las vías de provisión de cereales hacia Barcelona entre mediados del siglo XIII hasta mediados del siglo XIV. Un control que también implicaba una aplicación fiscal determinada, tal y como expone Pere VERDÉS, con las imposiciones indirectas de control de espacios comerciales, el uso de pesos y medidas o el monopolio sobre determinados productos alimentarios básicos en la Barcelona bajo medieval, como los cereales (Juanjo CÁCERES), el pan (Antoni RIERA) o el vino y su distribución en las tavernas municipales (Manuel SÁNCHEZ). Ramon A. BANEGAS y Josep M. BRIGUÉ presentan el aprovisionamiento de carne a través de los carniceros y de los hombres de negocios y el modelo organizativo de los pastos del termino y territorio de Barcelona. En tanto que ciudad de la costa, el pescado se halla presente en el mercado barcelonés y tanto Mireia COMES, conjuntamente con Teresa VINYOLES, como Francesc VALLS abordan la provisión de pescado fresco en la ciudad y el bacalado en conserva procedente del Atlántico, aportando una dimensión atlántica al aprovisionamiento de Barcelona. Mikel SOBERÓN contribuye a esta visión marítima presentando la organización de la cofradía de San Pedro de pescadores de la ciudad y las relaciones difíciles con el Consell de Cent, ocasionadas especialmente por los lugares de venta de pescado fresco. Cierran este bloque de nuevo Mireia COMES y Teresa VINYOLES con una aproximación a los lugares de venta en la ciudad de productos de huerta y de volateria.

La segunda parte del libro está dedicada al proceso de pérdida de autoridad reguladora por parte del consistorio barcelonés a favor de la administración real. La derrota de 1714 significó una reformulación de las maneras de organizar la provisión alimentaria de Barcelona, supeditada entonces a las autoridades borbónicas. Los dos textos que forman esta parte abordan el aprovisionamiento de pan pero con diferentes acentos: Marina LÓPEZ hace una aproximación institucional, con los efectos de la represión y la reorganización del mercado, mientras que Gaspar FELIU aporta una perspectiva económica.

Finalmente, en el tercer bloque Joan TAFALLA presenta los debates teóricos producidos en la Francia de finales del siglo XVIII ocasionados por el progresivo ascenso de la economía de mercado en detrimento de la economía moral anterior explicada por E. P. Thompson con los denominados *precios justos*. Las aportaciones de Ramon ARNABAT, de Joan FUSTER y de Marició JANUÉ, por ejemplo, permiten observar la evolución de las políticas municipales de provisión dentro del marco del incipiente Estado liberal, cada vez más centralizado. Una transformación que no solo tuvo efectos en la economía, sino también en el marco jurídico que los regula, como pone de relieve el trabajo conjunto de Montserrat BAJET y de Elena ROSSELLÓ a través del estudio del caso del mercado de la Boquería. Mercè RENOM y Joaquim M. PUIGVERT reemprenden el hecho de la regulación municipal y el control sanitario para presentar casos de estudio concretos, como la construcción de edificios de mercados durante la segunda mitad del siglo XIX y el seguimiento sanitario. Una situación que, como explica Montserrat MILLER, dio lugar a una progresiva complejidad de las relaciones entre proveedores, vendedores y propietarios de tiendas, siendo cada vez más necesario un replanteamiento de la organización de los mercados municipales. Cierran este apartado una serie de trabajos sobre la evolución del consumo y de la provisión de carne y la distribución de carnicerías en la ciudad (Manuel GUARDIA, José Luís OYÓN y Nadia FAVA), de la harina a través del ferrocarril (Pere PASCUAL) y de la leche (Ismael HERNÁNDEZ y Josep PUJOL). Por otro lado también son relevantes las aportaciones sobre los hábitos alimentarios de diferentes clases sociales: Ivan MIRÓ para los sectores populares, Xavier CUSSÓ para los obreros industriales, Cristina BORDERÍAS para las mujeres obreras y Francesc MUÑOZ y Roser NICOLAU para la población infantil.

En definitiva, el libro recoge un conjunto de aportaciones relevantes sobre la provisión de la ciudad de Barcelona, aportando una visión cronológica amplia que permite observar las continuidades y los cambios a lo largo de seis siglos. Ahora bien, se necesitan todavía estudios que llenen los vacíos que faltan. En este sentido, son necesarias más aportaciones desde la historia moderna que permitan observar una evolución mucho más acurada hacia la aparición de la economía liberal, así como analizar la provisión y las redes mercantiles durante el siglo XVII, coincidiendo con los momentos de crisis generalizada. Unos estudios que pongan de manifiesto la importancia del mercado barcelonés en el papel de articulación territorial y de eje de la redistribución de productos manufacturados. Finalmente, un aspecto relevante de la obra es la alta calidad de la fotografía y representaciones, así como el valor de los gráficos y de los mapas, que permiten mantener siempre una relación visual e intelectual con el tema de estudio.

ISAAC GARCÍA-OSES
(Historia Moderna, Universitat de
Barcelona)